

Govor v likovnem prostoru stripa

Ana Bogataj*

Govor v stripu je običajno ujet v prostor stripovskega oziroma govornega oblčka, ki ima v stripu podobno funkcijo kot narekovaji v zapisanih besedilih – označuje, da nekdo govori. Vizualna podoba stripovskega oblčka in črk, s katerimi je zapisan govor v njem, izraža različne značilnosti govora, pa tudi občutja govorca. Za razumevanje govora v stripu tako ni pomemben le pomen zapisa, ampak tudi njegova vizualna podoba, kar je še posebej razvidno iz primerov, pri katerih je govor v oblčku izražen zgolj vizualno – s simboli, piktogrami in drugimi znaki ali podobami. V prispevku so predstavljene raznolike možnosti, s katerimi je možno izraziti govor v stripu.

Ključne besede: strip, govor v stripu, govorni oblček, likovni prostor, vizualni jezik

In comics speech is usually enclosed in the space of speech bubbles which serve a similar function to quotation marks in written texts – they denote spoken language. The visual image of the speech bubble and the letters used to write speech inside it can convey the different manners of speaking, as well as different emotions and sensations of the speaker. In order to understand speech in comics, it is not only the meaning of the record that is important, but also its visual image, which is especially evident in cases where speech in a cloud is expressed only visually – with symbols, pictograms and other signs or images. The article presents different possibilities by which it is possible to express speech in the visual space of comics.

Keywords: comics, speech in comics, speech bubble, visual space, visual language

* Ana Bogataj
ana.bogataj@gmail.com

Strip kot multimodalni medij omogoča izražanje govora tako z verbalnimi kot vizualnimi sredstvi, s katerimi je poleg same vsebine govorne izjave, ki je običajno zapisana v obliki besedila, možno posredovati tudi različne vidne in slušne prvine govora, emotivni odnos govorca do povedanega ter z upodobitvijo prikazati celotno govorno situacijo, v kateri je bilo nekaj izrečeno. Najbolj ustaljeno obliko za izražanje govora v stripu predstavlja govorni oblaček, ki v likovnem prostoru stripa ustvarja prostor za reprezentacijo govornega jezika (Khordoc 2011 v Forceville, El Refaie, Meesters 2012: 486).

Govorni oblaček in drugi načini izražanja govora v stripu

Govorni oblaček je vizualni simbol, ki označuje, da nekdo nekaj izreka, govori. V stripu ima podobno funkcijo kot narekovaji v zapisanih besedilih, saj označuje govorno dejanje. Besedilo, ki je zapisano v govornem oblačku, predstavlja vsebino govornega dejanja, torej gre za dobesedni navedek izrečenega, to, h komu je govorni oblaček usmerjen, sporoča, kdo govori, hkrati pa njegova usmerjenost h govorniku v stripu navede tudi glagol rekanja (je rekel) (Saraceni 2003: 62; Tang 2013: 3). Obenem pa govorni oblaček simbolizira tudi prevzem in menjavanje govornih vlog, torej, kdo vse govori oziroma kako se govorniki menjujejo pri govoru (Mikkonen 2017: 229), iz česar lahko razberemo, ali gre v stripu za monolog ali dialog.

Besedilo, ki je zapisano v govornem oblačku, posnema govorni jezik, zato se včasih oddalji od knjižnega jezika. V njem so pogosto uporabljeni tudi različni medmeti, s katerimi se govor v stripu približa govornemu jeziku, hkrati pa je z njimi mogoče izraziti razpoloženje, namere in odzive govorcev ter različne zvoke ipd. na zelo zgoščen način. Zaradi omejenosti prostora v govornem oblačku mora biti namreč govor v njem izražen čim bolj ekonomično.

Zapis govora je sicer v likovni prostor stripa lahko umeščen tudi na različne druge načine – eden prvih stripovskih junakov s konca 19. stoletja, Yellow Kid, je imel tako tisto, kar je izrekel, zapisano na svoji rumeni srajčki, v nekaterih sodobnih stripih pa je namesto govornega oblačka ob govorniku zapisano zgolj besedilo, ki ga ta izgovarja. Omeniti je treba tudi tako imenovane neme stripe, v katerih je stripovska pripoved posredovana zgolj vizualno, torej brez uporabe besedila, ter stripe, v katerih je besedilni del popolnoma ločen od likovnega dela – torej so dialogi zapisani pod/nad prizori ali pa je tam zapisano besedilo, ki bralca informira o dogajanju v stripu in govoru oseb v njem. Govor stripovskih likov v tem primeru ni neposredno izražen, ampak o njem poroča pripovedovalec.

Tudi pripovedovalec predstavlja enega od glasov v stripu, vendar ima v njem posebno vlogo, saj usmerja potek pripovedi ter predstavlja druge govorce (Saraceni 2003: 59). Zaradi te zunanje vloge običajno ni neposredno vključen v stripovsko

dogajanje, ampak je njegova pripoved zapisana v posebnih okvirčkih (*captions*), pod/nad prizori ali pa je od njih ločena na kakšen drugačen način. Ker njegova pripoved navadno ne posnema govornega jezika in drugih značilnosti govora, kot to velja za govor v oblačkih, se postavlja vprašanje, ali gre sploh za glas pripovedovalca oziroma njegov govor ali pa gre za zapis njegove pripovedi, torej za nekakšno spremno besedilo. Izjemo predstavljajo stripi, v katerih je pripovedovalec tudi upodobljen oziroma predstavlja enega od nastopajočih likov v stripu – takrat postane eden od govorcev, zato je njegova pripoved (ali vsaj nekateri njeni deli) predstavljena enako kot govor drugih stripovskih likov – v govornih oblačkih. V določenih primerih pa pripovedovalec, ki ni neposredno vključen v stripovsko dogajanje, za svojo pripoved uporabi govorne oblačke drugih stripovskih likov, tako da je z njihovim monologom ali razmišljanjem pravzaprav izražen glas pripovedovalca. To je še posebej očitno, kadar se stripovski lik obrača k bralcu ali ga neposredno nagovarja (Saraceni 2003: 63, 64).

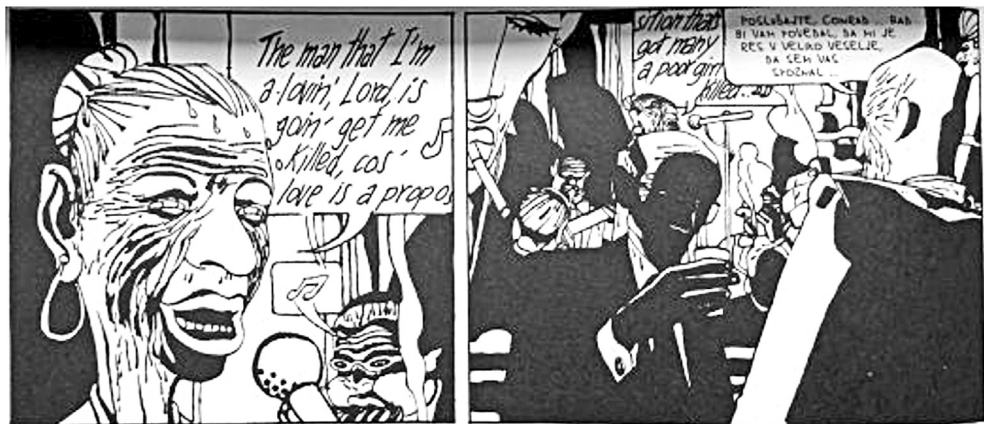
Prostorska umestitev govornih oblačkov

Ne le sam govorni oblaček in vsebina v njem, ampak tudi prostorska umestitev govornih oblačkov na stripovsko stran oziroma znotraj stripovskih okvirčkov pomembno vpliva na razumevanje povedanega v stripu. Prostorska umestitev govornih oblačkov namreč usmerja gledalčev pogled (Groensteen 2007: 67) oziroma določa vrstni red gledanja (prizorov) in branja ter hkrati na besedilni ravni povezuje posamezne stripovske prizore med seboj (Mikkonen 2017: 233).

Ker je govorni oblaček usmerjen k tistemu, ki govori, je njegova postavitev v likovni prostor odvisna predvsem od položaja govorca. Da bližina govorca določa avtorstvo izjave, dokazujejo tudi stripi, v katerih je namesto v govornih oblačkih v neposredni bližini govorca zapisano zgolj besedilo, ki ga ta izreka. Groensteen (2007: 75) ugotavlja, da sta govorni oblaček in govorec neločljivo povezana ter soodvisna drug od drugega, zato govorni oblaček ne simbolizira le govornega dejanja, ampak tudi prisotnost govorca, četudi ta ni viden (je zunaj okvirčka, skrit za določenim predmetom ali drugimi ljudmi ipd.). Pri približno 90 % govornih oblačkov je govorec oziroma vir govora (recimo radio, TV itd.) takoj razviden in se nahaja v bližini oblačka (Forceville, Veale, Feayaerts 2010: 11).

Govorni oblaček pa ne ustvari le prostora za govorečo izjavo, ampak lahko s svojo postavitvijo v likovni prostor stripa hkrati poudari tudi določene značilnosti izgovornega (Mikkonen 2017: 233). Če govorni oblaček npr. sega čez rob okvirčka, je s tem običajno poudarjena glasnost, intenzivnost ali pomembnost izgovornega, če rob okvirčka odreže del govornega oblačka in zaradi tega ni mogoče prebrati vsega besedila v njem, pa gre običajno za govor v ozadju ali govor nekoga, ki ga nihče ne posluša oziroma mu ne namenja pozornosti. Slednje je lahko prikazano tudi z več

prekrivajočimi se oblaki, ki simbolizirajo simultanost govora ali kakofonijo različnih glasov. Na izseku iz stripa *Bar Joe* Muñoza in Sampaya (Slika 1) tako lahko vidimo, kako oblak z govorom prekriva oblak, v katerem je zapisano besedilo pesmi, torej se petje odvija v ozadju, a hkrati istočasno s pogovorom govorcev.

Slika 1: Izsek iz stripa *Bar Joe* Muñoza in Sampaya.

To, da so oblaki umeščeni eden čez drugega tako, da se le deloma prekrivajo, lahko bralcu sporoča tudi, da sodijo skupaj – da so govorne izjave izrečene v kratkem časovnem zaporedju oziroma jih izreka isti govorec. Pogosto so izjave istega govorca v stripih zapisane tudi v verigi govornih oblakov (Slika 2), pri kateri ožji prostor na mestu, kjer so oblaki povezani med seboj, označuje kratke premore v govoru (Mikkonen 2017: 235), hkrati pa takšna veriga tudi usmerja branje ali celo vodi bralca iz prizora v prizor.

Slika 2: Veriga govornih oblakov v stripu *Arabec pribodnosti* Riada Sattoufa.

Vidne prvine govora in vizualni kontekst

Za izražanje govora v likovnem prostoru stripa pa ni pomemben le govorni oblaček kot simbol govornega dejanja ali vsebina govorne izjave v njem, ampak celoten vizualni kontekst, predvsem pa upodobitev govorca in njegove obrazne mimike, kretenj rok, položaja telesa itd., torej vidnih prvin govora, ki tudi v resničnih govornih situacijah dopolnjujejo povedano. V stripih so vidne govorne prvine velikokrat celo bolj poudarjene in izpostavljene kot v resničnih govornih situacijah (Forceville 2005: 85; Fein in Kasher 1996: 795 v Mikkonen 2017: 222), saj imajo pomembno vlogo pri razumevanju pripovedi ter hkrati predstavljajo tudi sredstvo za karakterizacijo lika. Za izražanje vidnih govornih prvin v stripu se tako ne uporabljajo le mimika, gestika in proksemika, ampak tudi karikiranje določenih telesnih značilnosti govorca (večji nos, oči ali kakšen drug del telesa, sprememba proporcev telesa itd.) (Mikkonen 2017: 223). Na tak način je lahko predstavljen ne le način govora, ampak predvsem govorceva osebnost, pa tudi njegovo čustveno stanje. Dodatno je lahko to poudarjeno še z drugimi elementi upodobitve, ki so lahko čisto konkretni (npr. solze, kapljice potu) ali simbolni, kot so črte, spirale ali drugi znaki, ki so narisani na obrazu stripovskega lika oziroma se širijo iz njegove glave. Poleg izražanja čustvenega, mentalnega ali fizičnega stanja govorca (jeze, presenečenja, zmedenosti, pijanosti, premraženosti itd.) imajo pomembno vlogo tudi pri razumevanju govora v stripu – iz njih lahko razberemo navdušenje govorca ali naslovnika, njegovo negotovost, nerazumevanje povedanega ipd. (Mikkonen 2017: 225).

Slušne ali zvočne prvine govora

Vsebina govornega oblačka posnema govorjeni jezik, saj je mišljeno, da je ne le preberemo, ampak tudi »slišimo« (Barker 1989: 11; Khordoc 2011 v Forceville, El Refaie, Meesters 2014: 486). Vizualna podoba govornega oblačka ali lastnosti pisave, s katero je zapisan govor v njem, tako lahko izražajo nekatere slušne ali zvočne prvine govora, pa tudi emotivni odnos govorca do izrečenega. Ta je lahko v govoru izražen slišno, torej z zvočno modulacijo glasu, v stripu pa je z vizualnimi sredstvi možno posredovati tudi odnos govorca do izrečenega, ki v govoru sicer ne bi bil slišno zaznaven. Tako bralec odkriva tudi notranji svet, čustva, občutke in misli govorcev ter lažje predvidi ne le pomen povedanega, ampak tudi to, kako je bilo nekaj povedano.

Spremembe oblike, velikosti ali barve govornega oblačka ter sloga njegove obrobe tako v stripu običajno niso le slogovna sredstva, ampak nosilci informacij o govorni izjavi, ki je zapisana v njem. Iz njih lahko razberemo intonacijo, glasnost in intenzivnost govora, podobno vlogo pa ima tudi sprememba sloga pisave (Mikkonen 2017: 229). Spremenjena barva oblačka tako največkrat ponazarja spremenjeno čustveno stanje

govorca ali čutno zaznavno spremembo njegovega počutja – da mu je vroče, ga zebe itd., hkrati pa se v takšnih primerih pogosto spremeni tudi oblika oblčka ali pisave (Forceville, Veale, Feayaerts 2010: 6).

Pri tem je treba omeniti tudi miselne oblčke, ki jih od govornih ločimo že po obliki – majhni krožci, ki miselni oblček povezujejo z govorcem, bralcu sporočajo, da gre za razmišljanje govorca in da tisto, kar je zapisano v oblčku, ni bilo povedano na glas, ampak je namenjeno predvsem bralčevemu razumevanju pripovedi, predstavitvi dodatnih informacij, karakterizaciji lika, predstavitvi njegovega miselnega sveta itd. Vse naštetu pa se velikokrat razkrije tudi, ko govorec govori sam s sabo, zato imajo monologi v stripu za bralca zelo podobno vlogo kot miselni oblčki (Mikkonen 2017: 229) – edina razlika med njimi je v tem, da so za druge osebe, ki nastopajo v stripu, miselni oblčki neslišni. Tudi misli stripovskih likov so torej izražene na podoben način kot njihov govor.

a) Glasnost govora

Oblika oblčka oziroma nazobčanost njegovega roba lahko nakazuje glasnost ali kričanje (Slika 3), kar je lahko ponazorjeno tudi na druge načine: z intenzivnim barvnim odtinkom govornega oblčka (npr. rdečo ali oranžno barvo), seganjem besedila čez rob oblčka ali že omenjenim seganjem celega govornega oblčka čez rob stripovskega okvirčka.

Slika 3: Oblček z nazobčanim robom v stripu *Doma* Jakoba Klemenčiča.

Večjo glasnost ali jakost povedanega lahko prikazuje tudi odebeljena pisava ali velike tiskane črke, pa tudi večja pisava, vse naštetu pa je lahko uporabljeno tudi le za poudarek določene besede. Tako kot v drugih vrstah besedil je glasnost oziroma kričanje lahko izraženo s ponavljanjem iste črke v besedi (Joožef!) in klicajem kot končnim ločilom, ki določa tudi vzklíčnost izrečenega. V stripih se pogosto uporablja

tudi kopičenje klicajev, s čimer je jakost govora še bolj poudarjena, lahko pa je na ta način izražena tudi razburjenost, vznichenost ali kakšno drugo čustveno stanje govorca.

b) Premori in tišina v govoru

Pri govorjenju imajo pomembno vlogo premori, ki so nujni že čisto iz fiziološkega vidika, saj jih narekuje dihanje, hkrati pa so ključni za razbiranje pomena izrečenega, saj govorno verigo smiselno časovno strukturirajo v zaporedje različno trajajočih enot (Podbevšek 2017: 45–47). Prav zaradi tega je za stripe značilno, da izjave istega govorca nizajo v več zaporednih oblačkih, tako da vsaka izjava predstavlja samostojno enoto, ki je od drugih izjav ločena z robovi oblačka, s tem pa tudi s premorom.

Govorni oblački iz izjavami istega govorca so lahko popolnoma ločeni med seboj, se stikajo z robovi ali pa so narisani kot veriga, pri kateri ožji del med dvema oblačkoma označuje premor med njima. Ta je lahko dodatno poudarjen tudi z ločili – vejica na koncu govorne izjave v oblačku bralcu sporoča, da gre le za kratek premor v govoru in da se izjava govorca nadaljuje v naslednjem oblačku, podobno vlogo pa imajo tudi tri pike, ki se v stripih zelo pogosto uporabljajo – z njimi so lahko nakazani tudi premori med posameznimi manjšimi govornimi enotami znotraj oblačka. S tem govor v stripu poskuša posnemati spontano govorjenje, pri katerem so pogosti tako neglasovni kot glasovni premori, kot so mašila, ponavljanje besed, podaljševanje zadnjih zlogov, neartikulirano oglašanje itd. (Podbevšek 2017: 46) – tudi vse naštetu je pogosto uporabljeno pri zapisih govora v stripu.

V premorih med govornimi izjavami se v dogajalni prostor stripa naseli tišina ali pa so prisotni le zvoki, ki se običajno v obliki najrazličnejših medmetov pojavljajo zunaj govornega oblačka, torej kot del risbe ter s tem tudi bolj kot del vizualnega in ne verbalnega jezika. Med govornimi premori je torej v ospredju likovno upodabljanje dogajanja, ki je lahko pospremljeno z glasom pripovedovalca ali spremnim besedilom v posebnem okvirčku. Tišina ali to, da govorec molči, je lahko dodatno poudarjena tudi s praznim oblačkom, kar se sicer redko uporablja, pogostejši pa so oblački, v katerih so zgolj tri pike (včasih tudi kakšno drugo ločilo, npr. klicaj, ki izraža, da je nekdo zaradi presenečenosti ostal brez besed), ki prav tako označujejo tišino oziroma daljši premor v govoru.

c) Druge govorne prvine

Sprememba vrste ali sloga pisave in njene vidne lastnosti lahko izraža tudi poseben način izreke (npr. poudarek, ironija ali druga stilistična sprememba) oziroma določen tip glasu ali govora (npr. šepetanje, petje, glas napovedovalca po televiziji/radiu) ter različne druge zvočne (slušne) govorne prvine, pa tudi govorečev odnos do povedanega

ali njegovo čustveno stanje med govorjenjem (Mikkonen 2017: 226, 227). Oblaček z nazobčanim robom na Sliki 3 tako ne označuje le glasnega govorjenja, ampak gre v tem primeru tudi za izražanje jeze, kar lahko izberemo iz obrazne mimike, rdečice na obrazu govorce in celotnega konteksta, podobno pa lahko pomen oblike oblačka ali vrste oziroma značilnosti pisave v njem prepoznavamo tudi v drugih primerih – tresoča pisava in rob oblačka tako lahko prikazujeta nestabilen položaj govorca, njegov strah ali to, da ga zebe, pri čemer točen pomen razberemo iz vizualnega konteksta, plešoče črke v kombinaciji z zariplim obrazom govorca pa označujejo pijanost (Forceville, Veale, Feayaerts 2010: 11).

Slika 4: Uporaba različnih pisav za izražanje tujih jezikov v *Asterixu*.

Vrsta in slog pisave se pogosto spremenita tudi, kadar govorec govori v tujem jeziku, s čimer je ponazorjen drugačen slušni vtis (Slika 4). V primeru, da ni pomembno, kaj govorec izreče, pa je lahko za zapis pisave uporabljena tudi izmišljena pisava

Slika 5: Nezemljani in njihov govor v stripu *Avtoportret s paletjo* Romea Štrakla.

oziroma pisava, ki jo bralec najverjetneje ne zna prebrati – na Sliki 5 tako vidimo govor Nezemljanov, ki je zapisan v nenavadni pisavi. V nekaterih stripih pa so posebne oblike ali barve oblakov uporabljene tudi za označevanje govora točno določene osebe – v stripu *Sandman* Neila Gainmana je tako npr. zapis govora glavne osebe zapisan v inverzni barvni podobi: v črnih oblakih z belo pisavo, s čimer se bolj kot način njegovega govora odraža njegova osebnost (Mikkonen 2017: 227).

Vizualne oblike govora

Čeprav je prostor v govornem oblaku načeloma namenjen verbalnemu izražanju govora oziroma besedilu, pa se včasih namesto njega v oblaku pojavijo tudi samostojno uporabljena ločila brez dodatnega besedila (predvsem klicaji in vprašaji, ki izražajo presenečenost, šok, začudenost ali zmedenost govorca), različni simboli, piktogrami in drugi znaki (npr. žarnica kot simbol za novo zamisel, znak za dolar kot simbol za željo govorca po zaslužku itd.), pa tudi onomatopeje in drugi zvoki, vezani na človeka (zvoki kolcanja, vohanja, vzdihovanja itd.) ali na druga bitja (npr. oglašanje živali) (Forceville, Veale in Feyaerts 2010: 9). Na tak način so z vizualnimi sredstvi v govornem oblaku izražene predvsem reakcije, miselna stanja, občutki oziroma čustva, torej ne gre nujno za izražanje govora. Kljub temu pa je v govornem oblaku tudi govor lahko izražen na vizualen način – s simboli ali likovno upodobitvijo nečesa. Gre za vizualne oblike govora, s katerimi je možno neverbalno oziroma brez uporabe besed posredovati bistvo

Slika 6: Vizualna oblika govora v stripu *Etnološki zapisi Janeza Trdine* Jakoba Klemenčiča.

govorne izjave in/ali nekatere njene značilnosti (kako je nekaj izrečeno ali s kakšnim namenom ipd.) (Tang 2013: 13). Nota v govornem oblaku tako označuje petje, pri čemer pa bralec ne dobi informacije, za kakšno melodijo ali besedilo pesmi gre – vsebina govorne izjave torej ni posredovana, ampak je izražen zgolj način govorcevega izražanja. V ta namen so lahko uporabljeni tudi drugi, manj konvencionalni simboli – rožici v govornih oblakih na Sliki 6 tako lahko predstavljata simbol za prijazno govorjenje ali upodobitev frazema ‘govoriti, kot bi rožice sadil’, hkrati pa tudi frazema ‘biti v rožicah’, saj govorca prijateljsko klepetata med popivanjem.

Še posebej pogosto pa se vizualne oblike govora uporabljajo za izražanje preklinjanja, s čimer gre po eni strani za izogibanje neposrednega zapisa kletvic ali vulgarnih izrazov, ki so tako nadomeščeni z različnimi simboli in znaki (Tang 2013: 21), po drugi strani pa je s tem poudarjena tudi njihova slikovitost oziroma ekspresija, pa tudi čustveno stanje (jeza) govorca (Slika 7).

Slika 7: Različni simboli in znaki za izražanje preklinjanja v stripu o Asterixu.

Tudi pri govoru v tujem jeziku se v stripu velikokrat pojavljajo različni simboli in znaki, ki so uporabljeni predvsem takrat, ko avtor stripa želi poudariti nerazumljivost povedanega. Prav zaradi tega se lahko za izražanje govora v tujem jeziku v stripih uporabljajo tudi čačke (Slika 8), s katerimi so lahko upodobljene tudi druge oblike naslovniku nerazumljivega ali nejasnega govora (npr. momljanje).

Izražanje govora s simboli je torej uporabljeno predvsem takrat, ko je bolj kot eksaktna vsebina govorne izjave pomemben njen splošni pomen, njena določena značilnost ali zgolj informacija, da je bilo nekaj izrečeno (Tang 2013: 21). Redkeje pa se v stripih pojavljajo vizualne oblike govora, pri katerih je izražena vsebina govorne izjave. Pri tem je lahko v govornem oblaku uporabljen določen simbol (recimo skodelica, ki

Slika 8: S čačkami je v stripu *Blast* Manuja Larceneta poudarjena nerazumljivost govora v tujem jeziku.

ponazarja, da je govorec naročil kavo ali čaj) ali pa gre za likovno upodobitev nečesa – na Sliki 9 tako v govornem oblaku vidimo pol žensko, pol kačo, bitje, o katerem pripoveduje govorec na sliki. O čem govori, dodatno pojasnjuje tudi besedilo v okvirčku na vrhu prizora. Podoba v govornem oblaku simbolizira celotno zgodbo, ki jo je govorec (in bralec) izvedel na prejšnjih straneh stripa.

Slika 9: Vizualna oblika govora v stripu *O čudežih* Gašperja Rusa.

Vizualne oblike govora v govornih oblakih so razmeroma redke, torej je govor v stripih največkrat podan v verbalni obliki – kot zapis z besedami, medtem ko je

uporaba simbolov, znakov in podob v stripih pogostejša pri izražanju miselnega sveta, čustev ali sanj stripovskih oseb ter tako pogosteje uporabljena v miselnih oblakih. Po drugi strani pa govor v stripu, četudi je zapisan z besedami, nikoli ni le del verbalnega jezika, saj je pomembna tudi vizualna plat njegovega zapisa (Mikkonen 2017: 129) – podoba zapisa govora je v stripu pomembna tako s slogovnega kot s pomenskega vidika, zato so na nek način vse oblike govora v stripu tudi vizualne.

Zaključek

Govor v stripu je lahko izražen tako z verbalnimi kot z vizualnimi sredstvi. Čeprav obstajajo tudi drugi načini izražanja govora v stripu, je v ta namen največkrat uporabljen govorni oblak kot vizualni simbol, ki označuje govorno dejanje. Za razumevanje govora v stripu so poleg same vsebine govornih oblakov pomembni tudi njihova prostorska umestitev, vizualni kontekst, s katerim so izražene tudi vidne prvine govora, ter sama oblika in druge lastnosti govornega oblaka ali pisave, s čimer so pogosto izražene slušne ali zvočne prvine govora. Govor v govornih oblakih je sicer največkrat izražen verbalno – z besedilom, včasih pa tudi vizualno – s simboli ali likovno upodobitvijo znotraj oblaka.

Viri in literatura

- CONRAD, Didier, FERRI, Jean-Yves, 2019: *Asterix in dirka po Italiji: Goscinny in Uderzo predstavljata Asterixovo dogodiščino*. Ljubljana: Graffit. 17.
- FORCEVILLE, Charles, 2013: Creative visual duality in comics balloons. Tony Veale, Kurt Feyaerts in Charles Forceville (ur.): *Creativity and the Agile Mind: A Multi-Disciplinary Study of a Multi-Faceted Phenomenon*. Berlin, Boston: De Gruyter-Mouton. 253–273.
- FORCEVILLE, Charles, VEALE, Tony, FEYAERTS, Kurt, 2010: Balloonics: The Visuals of Balloons in Comics. Joyce Goggin in Dan Hassler-Forest (ur.): *The RISE and REASON of Comics and Graphic Literature: Critical Essays on the Form*. Jefferson NC: McFarland. 56–73.
- FORCEVILLE, Charles, EL REFAIE, Elisabeth, MEEESTERS, Gert, 2014: Stylistics and Comics. Michael Burke (ur.): *Routledge Handbook of Stylistics*. Oxon, New York: Routledge. 485–499.
- GROENSTEEN, Thierry, 2007: *The System of Comics*. Jackson: University Press of Mississippi.
- KLEMENČIČ, Jakob, 2009: Etnološki zapisi Janeza Trdine. *Slovenski klasiki v stripu*. Ljubljana: Mladina, Forum. 44.

- KLEMENČIČ, Jakob, 2009: Jožef Petkovšek: Doma. *Slovenski klasiki v stripu!* Ljubljana: Mladina, Forum. 34.
- LARCENET, Manu, 2020: *Blast*. Ljubljana: Zavod VigeVageKnjige. 110.
- MIKKONEN, Kai, 2017: *The Narratology of Comic art*. New York, London: Routledge.
- MUÑOZ, José, SAMPAYO, Carlos, 2018: *Bar Joe*. Ljubljana: Forum. 48.
- PODBEVŠEK, Katarina, 2017: *Govornost literarnih besedil*. Maribor: Aristej.
- RUS, Gašper, 2020: O čudežih. *Stripburger* 76/29, december 2020. 6.
- SARACENI, Mario, 2003: *The Language of Comics*. London: Routledge.
- SATTOUF, Riad, 2016: *Arabe prihodnosti: odraščanje na Bližnjem vzhodu (1978–1984)*. Ljubljana: LUD Literatura, Forum. 154.
- ŠTRAKL, Romeo, 2009: Rihard Jakopič: Avtoportret s paleto, *Slovenski klasiki v stripu!* Ljubljana: Mladina, Forum. 12.
- TANG, Andrea, 2013: Speech and thought presentation in comics. *On-line Proceedings of the Annual Conference of the Poetics and Linguistic Association (PALA)*: <https://www.pala.ac.uk/uploads/2/5/1/0/25105678/tang2013.pdf> (Dostop: 30. 8. 2021).
- UDERZO, Albert, GOSCINNY, René, 2019: *Asterix, galski junak: Goscinny in Uderzo predstavljata Asterixovo dogodivščino*. Ljubljana: Graffit. 9.